

PM ang. kulturhistoriska värden Tegeluddsvägen, kv. Smedsbacken 25 och Smedsbacken 35, Bremen 1, Bremen 2, Bremen 3 och Bremen 4.

Stadsbyggnadskontoret har efterfrågat att Stadsmuseet genomför en preliminär kulturhistorisk värdering av rubricerade fastigheter, kopplat till stadens system för klassificering. Nedanstående är alltså inte fastställda klassificeringar av bebyggelsens kulturvärden, och redovisas inte på klassificeringskartan.

Smedsbacken 25

Fastighet: Smedsbacken 25

Adress: Tegeluddsvägen 10, Värtavägen 67, 69, 73

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Grön* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Motivering

Berättar om efterkrigstidens samhällsutveckling

Anläggningen i fastigheten Smedsbacken 25 illustrerar efterkrigstidens strävan efter rationalitet och modernitet. Detta illustreras bland annat av bebyggelsens gruppering som utgår från behovet av goda ljusförhållanden och funktionella flöden inom fastigheten. Det kommer även till uttryck i kvarterets garage och lastfar, med koppling till det framväxande bilsamhället.

Anläggningen berättar vidare om hur den tidens storföretag, här i första hand oljebolaget BP, manifesterade sig genom påkostade huvudkontor.

Karaktärsskapande i stadsbilden

Bebyggelsen utgör ett väl synligt inslag i den lokala stadsmiljön. Till detta bidrar läget vid korsningen Värtavägen/Tegeluddsvägen liksom tomtens disposition med en öppen förplats mot gatuhörnet, en högre byggnadskropp mot Gärdeshöjdens sluttning och en

långsträckt lågdel utmed Tegeluddsvägen. Inslagen av grönska förstärker tillsammans med de friliggande huskropparna anläggningens tidstypiska stadsbyggnadskaraktär.

Väl gestaltat exempel på tidens kontorsarkitektur

Bebyggelsen utgör ett relativt välbevarat exempel på byggnadstidens lite mer storskaliga kontorskomplex. Karaktären är renodlat modernistisk, till detta bidrar grundkompositionen med högdel och lågdel, en mellanliggande underbyggd gård och en matsalsbyggnad inorporerad i natursluttning. Arkitekturen är tidstypisk och välformad. Utmärkande är de kubiska byggnadsvolymerna med flacka tak, lågdelens indragna bottenvåning, samt fasadernas upprepningestetik med svepande fönsterband i liv med ytterväggarna. De kvalitativa och för byggnadstiden moderna materialen är betydelsefulla för värdet. Hit kan räknas bland annat fasadbeklädnad med keramiska plattor och betongelement med frilagd ballast, bevarad naturstensbeklädnad i låghusets bottenvåning och fasad under gård, fönstren i teak och anodiserad aluminium, entrépartierna i låghus och i fasad under gård. Bevarad platsbunden konst vittnar om höga ambitioner och bidrar med konstnärliga värden. Här kan i första hand nämnas Yngve Gamlins glasmosaik på högdelens gavel.

De åtgärder som skett, i synnerhet inbyggnaderna av höghusets bottenvåning och takterrass, samt förändringen av matsalsbyggnaden, har delvis påverkat de kulturhistoriska värdena. Av anläggningens bebyggelse är låghuset mot Tegeluddsvägen det mest välbevarade, även invändigt.

Tidstypisk utemiljö

Utomhusmiljöerna har en avläsbar 1960-talskaraktär vilket bidrar till kulturhistoriska värden. Förplatsens gräsytor och åldriga ekar vittnar om modernismens parkideal och en strävan att hantera befintlig terräng och natur på ett fritt sätt. Detta illustreras även av anläggningens skickliga infogande av matsalsbyggnad och gård i sluttningen med arbetade stenmurar. Liknande stödmurar finns även mot Tegeluddsvägen. Gårdens strama utformning, där rektangulära växtytter delas in av betongplattor, är tidstypisk och välbevarad. Detta förstärks av de karaktärsfulla belysningsstolparna med klarglasglober, liksom av raderna med ljuskupoler till underliggande lokaler.

Utemiljöernas förändringar har haft viss negativ betydelse för anläggningens kulturhistoriska värden. Hit räknas exempelvis minskningen av gräsytor och nedtagning av ekar vid förplatsen, liksom igensättande av BP-husets spegeldamm och förenklingen av gårdens växtmaterial.

Historik

Bebyggelsen på Smedsbacken 25 uppfördes 1961 – 1964 efter ritningar av arkitekten Gustaf Lettström, med utemiljöer gestaltade av landskapsarkitekt Bertil Mo. Byggherrar och användare var Svenska BP AB, Svenska Handelsbanken och ingenjörbyrå Kjessler & Mannerstråle. Verksamheterna hade separata kontorslokaler, men delade inrättningar som lastmottagning, matsal, garage, gård med mera. Den högre byggnaden vid Värtavägen 67 disponerades av BP, låghuset vid Tegeluddsvägen 10/Värtavägen 73 av Kjessler & Mannerstråle samt Handelsbanken. Mot slutningen i söder byggdes en lägre matsalspaviljong. Under den överbyggda gården inrymdes bland annat garage samt Handelsbankens kundkontor närmast Värtavägen. Kontorslokalerna dominerades av traditionella cellkontor med mittkorridorer, kompletterade med servicelokaler för de anställda. Anläggningen försågs med en stor mängd platsbunden och specialbeställd konst. I utemiljön sparades tre månghundraåriga ekar nära hörnet Värtavägen/Tegeluddsvägen. Gården anordnades med strikta planteringar och en stödmur och matsalsbyggnad mot branten i söder.

Den högre byggnaden förändrades i slutet av 1980-talet då den indragna bottenvåningen byggdes in, och den anslutande trappan i branten på södra sidan revs. Vid samma tid sattes den ursprungliga spegeldammen vid BP-huset igen. 2019 – 2021 genomgick detta hus en genomgripande inre ombyggnad med ändrad planlösning och utriven inredning. Nu byggdes takterrassen in. I bottenvåningen mot norr tillkom nya glaspartier med bröstning i polerad sten. Husets teakfönster fick nya isolerglas. Cirka 2017 fick matsalsbyggnaden ny användning som kontor, då ersattes ursprunglig fasad med ny glasfasad i lackerade aluminiumprofiler. Lågbyggnaden utmed Tegeluddsvägen är mer oförändrad i det inre och i det yttre.

Smedsbacken 35

Fastighet: Smedsbacken 35

Adress: Värtavägen 65

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Gul* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Motivering

Byggnaden i kvarteret Smedsbacken 35 är ett utvändigt välbevarat exempel på kontorsbebyggelse från det tidiga 1980-talet. Arkitekturen är starkt präglad av byggsystemets prefabricerade betongelement, men är inte tidstypisk för det postmoderna 1980-talet utan ligger närmare det föregående decenniets byggande. Gestaltningmässigt har byggnaden vissa kvaliteter, där de avfasade hörnen och betongfasadernas variation mellan ytor med olika behandling bidrar till karaktären. Byggnadens placering, volymer och övergripande formspråk ansluter medvetet till det intilliggande f.d. BP-huset i kvarteret Smedsbacken 25, vilket bidrar till en viss enhetlighet och stadga i stadsmiljön. På 2000-talet har nybebyggelse mot Värtavägen reducerat fastighetens gröna förgårdsmark och gjort huset mindre synligt i stadsmiljön.

Historik

Bebyggelsen uppfördes 1983 – 1986 av SIAB, som både var byggherre och stod för ritningarna. Byggnaden inrymde kontorslokaler, liksom ett postkontor i bottenvåningen. Utvändigt präglades gestaltningen av byggsystemets prefabricerade element med varierad behandling i slipad yta respektive yta i frilagd ballast. Huset försågs med platt tak och bruneloxerade fönster i relativt små fönsteröppningar. Byggnaden delade garageinfart med den underjordiska lastgatan inom Smedsbacken 25, dvs. det intilliggande f.d. BP-huset. Byggnaden huserar idag lokaler för en gymnasieskola.

Bremen 1

Fastighet: Bremen 1

Adress: Lidingövägen 50C, Tegeluddsvägen 3, 7, 9C

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Gul* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Motivering

Byggnaden i Bremen 1 bedöms ha vissa kulturhistoriska värden som en ursprungligen integrerad del av Philips f.d. huvudkontor i Bremen 3, och bidrar därigenom till förståelsen av företagets verksamhet på platsen. Utvändigt bevaras bara delvis ursprunglig gestaltning, i första hand volym och fasader med fönsterband. I övrigt bär byggnaden en förändrad prägel. Byggnaden har ett stadsbildsmässigt värde i kraft av sin relativt låga höjd, i kontrast till omgivande bebyggelse. Tillsammans med ”släppen” mellan fastigheterna inom kvarteret skapas en variation i höjd med möjligheter till genomblickar. Byggnadskroppens indragna placering, med förgårdsmark och grönska mot Tegeluddsvägen, minskar bebyggelsens dominans och bidrar med en viss grönska i stadsrummet.

Historik

Bebyggelsen i Bremen 1 uppfördes 1962 – 1963 lager för Svenska Philips, i direkt anslutning till företagets huvudkontor i Bremen 3. Byggherre var SIAB, med Bo Möller som ansvarig arkitekt. Sven-Kai Larsen var inredningsarkitekt och Walter Bauer trädgårdsarkitekt. Byggnaden uppfördes i souterräng, med två våningar mot Tegeluddsvägen i söder och fyra mot norr. Lagerytorna kompletterades med verkstäder, service, ateljéer mm. I källarplan fanns bilgarage. Huvudentré, liksom flera lagerportar, var placerade mot Tegeluddsvägen, med lastkajer mot norr och väster.

1994 sålde Svenska Philips anläggningen i kvarteret Bremen, varpå kontorshuset och lagret skiljdes åt. Lagerbyggnaden byggdes om och användes därefter av TV4. Byggnadens mittdel mot gatan höjdes, och fick höga fönster som bröt fönsterbanden. Fasaderna omfärgades och byggnaden fick en ny huvudentré. Invändigt skedde stora förändringar med rivning av samtliga mellanväggar.

Bremen 2

Fastighet: Bremen 2

Adress: Tegeluddsvägen 11, 13

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Grön* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Motivering

Högkvalitativ gestaltning

Byggnaden i Bremen 2 är ett representativt exempel på kontorsarkitektur från åren kring 1990. Den precisa och högkvalitativa utformningen har tydliga kopplingar till postmodernismen och till 1980-talets hitech-arkitektur, men även till den nymodernism som kom att dominera 1990-talets byggande. Byggnaden är huvudsakligen mycket välbevarad utvändigt, och även invändigt är väsentliga delar av ursprunglig gestaltning avläsbar.

Karaktärsskapande är fasadernas användning av ljus natursten med olika behandling, fint bearbetad exempelvis vid byggnadens hörn, liksom de smäckra och varierade fönsterpartierna. Även den variationsrika behandlingen av volymer och detaljer som bryter upp de stora huskropparna är utmärkande. Högdelen antar en närmast fartygsliknande form, i kontrast till den kvadratiska lågdelen. De många avvikande och livliga inslagen har stor betydelse för byggnadens arkitektoniska uttryck. Här kan exempelvis nämnas gavelpartiets stävform mot gatan med sammanflätade burspråk och balkonger, den markerade huvudentrén, högdelens organiskt formade glasparti mot öster, inslagen av blank rostfri plåt, lågdelens trappande taklandskap, de uttrycksfulla ventilationstornen vid garage- och lastinfart. Även den lägre byggnadens takterrasser bidrar till karaktären och har en tydlig koppling till modernismen inom arkitekturen.

Utomhusmiljöerna bidrar till fastighetens värden. Förgårdsmarken vid Tegeluddsvägen, med planterad grönska inom betongsarg, skapar tydlig avgränsning mot gatan. Markbehandlingen och planteringen intill östra fasaden vittnar om en hög ambitionsnivå. Ljuskärl mellan hög- och lågdelen har en välgestaltad struktur med tidstypisk ljuslanternin, smala gångar och växtlighet som skapar en intim grön miljö i kontrast till kontorsbyggnadens strama fasader.

PM Kulturhistoriska värden Tegeluddsvägen Stadsmuseet Kulturmiljö

Till värdena bidrar även den sammanhållna ursprungliga utvändiga belysningen.

I byggnadens inre bär framförallt de invändiga kommunikationsytorna på betydande kulturvärden. Här kan nämnas byggnadens luftiga trapphus och den tidstypiska ljushallen med sina högkvalitativa material, bevarade detaljer och karaktärsskapande inslag som invändiga balkonger och generös ljusföring via fönsterpartier och taklanterniner.

Berättar om försäkringsbolagens byggande

Ur en arkitekturhistorisk och samhällshistorisk synvinkel är anläggningen ett uttryck för försäkringsbolagens ofta påkostade byggande i Stockholm. Som exempel på liknande anläggningar kan nämnas Thulebolagens hus från 1930-talet vid Sveavägen, Folksamhuset vid Skanstull från 1960-talet och Trygg-Hansahuset på Kungsholmen från det följande decenniet. Liksom dessa uppfördes Länsförsäkringars byggnad i Bremen 2 som ett fullskaligt huvudkontor med alla nödvändiga faciliteter samlade, inklusive serviceanläggningar för personalen. Till värdena bidrar att byggnaden representerar den sista årsringen av denna typ av anläggning – därefter har företagets kontorsbyggande i hög utsträckning tagit sig andra uttryck.

Bebyggelsen ritades av Tengboms arkitektkontor, ett av de ledande inom byggandet av kontorshus under 1900-talet. Anläggningen illustrerar företagets verksamhet, och inlemmar sig i en rad kända byggnadsverk såsom Tändstickspalatset nära Kungsträdgården på 1920-talet, Esseltehuset på Vasagatan från 1930-talet, Svenska Dagbladets hus i Marieberg på 1960-talet liksom Trygg-Hansas huvudkontor.

Blickfång i stadsbilden

Anläggningen är väl synlig i stadsbilden, där särskilt den högre byggnadskroppen infogar sig i raden med stora kontorsbyggnader längs Tegeluddsvägens norra sida. Viktigt för intrycket är den medvetna relationen inom fastigheten mellan hög- och lågdel. Tillsammans med ”släppen” mellan fastigheterna i kvarteret Bremen skapar denna variation i höjd möjligheter till genomblickar och bidrar till att den storskaliga bebyggelsen upplevs som mindre dominerande. Även byggnadskropparnas indragna placering i gaturummet, med förgårdsmark och grönska mot Tegeluddsvägen, minskar bebyggelsens dominans och skapar ett delvis grönt stråk i stadsrummet. Fastighetens bebyggelse är synlig i Värtavägens fond, men här har sentida bostadshus delvis reducerat högdelens avtryck i siluetten.

Historik

Byggnaden i Bremen 2 uppfördes 1990 – 1994 som huvudkontor för Länsförsäkringar efter ritningar av Tengbom arkitekter, med Tomas Boijesen som ansvarig. Byggnaden uppfördes med en högdal i 12 våningar, samt en lågdal i 4 våningar försedd med takterrasser, kring en inre planterad gård. Förutom kontorslokaler och styrelserum inrymde den påkostade anläggningen såväl motionsanläggning, simhall som personalmatsal, liksom en stor entréhall med överljus. Byggnadens stomme utfördes i betong med platsgjutna pelare, bjälklag och fasader som kläddes in i gråvit sten. Byggnaden används ännu 2023 av Länsförsäkringar, och inga större utvändiga förändringar har skett, förutom ett nytt fasadparti mot Tegeluddsvägen 2007. Invändigt har kontorsytorna till stora delar byggts om.

Bremen 3

Fastighet: Bremen 3

Adress: Lidingövägen 50, Tegeluddsvägen 1

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Grön* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Motivering

Svenskt huvudkontor för ett internationellt storföretag

Byggnaden har kulturhistoriska värden knutna till den ursprungliga rollen som svenskt huvudkontor för elektronikjätten Philips. Byggnaden framträder som en manifestation av företaget, genom sin storlek, väl synliga placering och goda infrastrukturella läge. Philips samlade här sin expanderande verksamhet i skräddarsydda lokaler med en rad olika funktioner, från kontorsarbetsplatser till lager, verkstäder och personalservice, och med stora ytor för representation. Detta är tidstypiskt och avspeglar den tidens strävan efter modernitet, rationalitet och personalomsorg. Till detta hör även helheten där huskropparnas volymer, inbördes höjder och lokalernas kopplingar gav förutsättningar för goda ljusförhållanden och samband. Karakteristiskt är det sätt som funktionerna tydligt redovisades i anläggningens uppbyggnad, med exempelvis kontor samlade i högdelen, matsalar och utställningsytor i lågdal, och lager i den sidoställda byggnaden (Bremen 1). Värdena kopplade till ursprunglig användare är dock ej tydligt avläsbara i bebyggelsens exteriörer, och kopplingen har försvagats genom inre ombyggnader och genom förändringarna i Bremen 1.

Väl synlig i stadsbilden

Bebyggelsen i Bremen 3 ingår, tillsammans med grannbyggnaderna på Tegeluddsvägens norra sida, i ett tidstypiskt stadsrum med verksamhetsbebyggelse från perioden 1960 – 1990. Husets höjd och det exponerade läget i hörnet Tegeluddsvägen – Lidingövägen bidrar till att byggnaden framträder som ett blickfång, både i den lokala stadsbilden och på längre avstånd. Av betydelse är relationen inom fastigheten mellan hög- och lågdal, vilket tillsammans med ”släppen” mellan fastigheterna i kvarteret Bremen skapar möjligheter till genomblickar och gör bebyggelsen mindre dominerande. Byggnadskropparnas indragna placering mot Tegeluddsvägen, med delvis grön förgårdsmark som även fortsätter runt hörnet och in vid Lidingövägen, förstärker anläggningens tidstypiska karaktär och skapar ett delvis grönt stråk i stadsrummet.

PM Kulturhistoriska värden Tegeluddsvägen Stadsmuseet Kulturmiljö

Delvis bevarad utemiljö

Utemiljöerna bevarar delvis sin ursprungliga gestaltning och samverkar tidstypiskt med arkitekturen. Detta gäller i synnerhet ytorna mot Tegeluddsvägen, där trädgårdsarkitekten Walter Bauers geometriska struktur med hårdgjorda ytor uppbrutna av formgjutna planteringskar och en spegeldamm ännu går att avläsa. Sentida ändringar av gatusträckningar samt förändringar invid huvudentrén har dock förminskat miljöns autenticitet.

Tidstypisk arkitektur

Anläggningens övergripande komposition, med en markerad högdelen vilken reser sig ur en lägre takterrassförsedd bas, är representativ för modernismens arkitektur och på så sätt typisk för sin tid. Bland andra karakteristiska inslag som förstärker detta intryck är bebyggelsens platta tak och fasadernas upprepningsetetik med fönsterband. Byggnaden utgör även ett exempel på sin tids moderna industriella byggande med prefabricerade byggnadsdelar, särskilt avläsbart i fasadernas karaktärskapande betongelement med frilagd ballast i stensorter med olika kulörer på långsidor respektive gavlar. Inslagen av härdat fasadglas i fönsterposter och vertikala pelare ger fasaderna en grafisk prägel och förstärker det industriellt rationella uttrycket. Till karaktären bidrar högdelens planform med två sammanlänkade och förskjutna skivhus, liksom lågdelen avvikande volym- och fasadbehandling, i synnerhet mot Lidingövägen.

Byggnaden är överlag relativt välbevarad utvändigt. Invändigt har större förändringar skett men vissa lokaler bevarar den ursprungliga mycket påkostade utformningen, och bär därmed på höga kulturhistoriska värden. Hit hör hisshallarna med bevarade ytskikt, liksom hörsalen (Bremersalen) med angränsande utrymmen, som bevarar merparten av ursprunglig formgiven inredning av hög kvalitet i ljust trä liksom även teknikutrustning från Philips tid.

Historik

Bebyggelsen i kvarteret Bremen 3 uppfördes 1962 – 1963 som huvudkontor för Svenska AB Philips. Byggherre var SIAB, med Bo Möller som ansvarig arkitekt. Sven-Kai Larsen var inredningsarkitekt och Walter Bauer trädgårdsarkitekt. Högdelen i 13 våningar inrymde kontor, med foajé, utställningslokaler och utrymmen för personalservice koncentrerade i de nedre våningsplanen, delvis i en lågdelen med takterrasser vid höghusets fot. I källarvåningarna inrymdes en hörsal, liksom garage. Byggnaden uppfördes som prefab-bygge med betongelement och stålkonstruktion. Anläggningen försågs med en stor mängd konstnärlig utsmyckning, liksom specialritade möbler. I utemiljön

förlades planteringar i planteringskar i betong på takterrasserna, liksom i markplan mot Tegeluddsvägen och Lidingövägen. I grannkvarteret Bremen 1 uppförde Philips samtidigt som en stor sammanlänkad byggnad för lager, ateljéer, tryckeri mm.

I början av 1990-talet tog Stockholm energi över högdelen, följt 2001 av Förvaltningsrätten som ännu 2023 finns kvar i byggnaden. En större inre ombyggnad skedde 2006, som omfattade bärande delar, planlösning och ytskikt. Vid samma tid tillkom en ny entré och nya fasadpartier mot Tegeluddsvägen. I övrigt är exteriörerna välbevarade, och invändigt bevaras hisshallar och hörsal.

Bremen 4

Fastighet: Bremen 4

Adress: Tegeluddsvägen 15, 17, 19A-B, 21, 23

Stadsdel: Ladugårdsgärdet

Bedömning

Fastigheten bedöms ha värden som motsvarar *Gul* markering på Stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta, d v s fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Motivering

Byggnaden i kvarteret Bremen 4 är ett tidstypiskt kontorshus från andra hälften av 1970-talet, där fasadernas prefabricerade betongelement med varierad behandling är karaktärsskapande. Formspråket ligger nära kontorshuset i kvarteret Smedsbacken 25, uppfört av samma byggherre och ritat av samma arkitektkontor. Utemiljöns delvis bevarade 1970-talsprägel bidrar med vissa värden, inklusive förgårdsmarken med planteringsytor inom betongmurar mot Tegeluddsvägen. Byggnaden är kraftigt förändrat genom en storskalig på- och tillbyggnad under tidigt 2000-tal, vissa delar fortfarande har en avläsbar 1970-talskaraktär.

Historik

Byggnaden i Bremen 4 uppfördes 1977 – 1979 som huvudkontor för SIAB, Svenska Industribyggen AB. SIAB själva stod för ritningarna, med G Berzins och R Ryszinski som huvudarkitekter. Byggnaden uppfördes med en högdal i 10 våningar och en låg del i 5 plan. Fasaderna utfördes i prefabricerade betongelement med slätgjuten respektive huggen yta, med helt regelbunden fönstersättning. Förgårdsmarken mot Tegeluddsvägen planterades med grönska inom planteringsytor bakom betongmurar mot vägen och mot grannfastigheten. Byggnaden genomgick en större till- och påbyggnad 2001 – 2003, de nya delarna utfördes i stål och glas i medveten kontrast till 1970-talsbyggnaden.

Per Olgarsson
Antikvarie
Stadsmuseet kulturmiljö